

ОЦІНКА СТАНУ І ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ В УКРАЇНІ

У статті розкрито поняття рекреаційного комплексу, показано розміщення основних оздоровчих територій. Розглянуто питання визначення напрямів розвитку рекреаційного комплексу України в умовах трансцендентної економіки України.

Ключові слова: рекреаційний комплекс, оцінка, перспективи, рекреаційні ресурси, рекреаційні системи.

N. S. SADOVSKA
Khmelnitsky National University

THE EVALUATION OF THE STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF THE RECREATIONAL COMPLEX IN UKRAINE

This article deals with the concept of a recreational complex, is shown standing of key health areas. The problem of determining the directions of the recreational complex in a transcendent economy of Ukraine. Formation of the state strategy of Ukraine recreation and resort and recreational nature is an urgent problem because of the need of mass recovery of the population. The purpose of the article is to analyze the current situation and identify possible areas of tourist and recreational complex of Ukraine by developing strategies for action of government of Ukraine.

Keywords: recreation complex, evaluation, prospects, recreational resources, and recreation system.

Постановка проблеми. Відпочинок, як і праця, є невід'ємними складовими життєдіяльності людини. Але якщо трудова діяльність та її суспільні результати давно досліджуються багатьма науками, то теоретичне осмислення процесу і методів відновлення психофізіологічних сил людини стали об'єктом спеціального вивчення лише у другій половині ХХ століття. На сьогоднішній день в Україні, як і в цілому світі, важко уявити собі систему охорони здоров'я населення без санаторно-курортного лікування та відпочинку.

Україна має великі передумови для розвитку рекреаційних територій, які обумовлені наявністю природних бальнеологічних ресурсів, мережею санаторно-курортних закладів і необхідної для їх функціонування інфраструктури. При цьому комплексне дослідження різноманітних природних лікувальних ресурсів, оцінка їх сучасного стану обумовлюють розвиток курортів різного профілю. Тому потрібно розглядати першочергові проблеми в курортній сфері, рішення котрих повинно бути спрямоване на розвиток, раціональне використання і подальше засвоєння природного потенціалу курортів.

Формування державної стратегії розвитку рекреаційного господарства України і курортно-рекреаційного природокористування є актуальною проблемою у зв'язку з необхідністю масового оздоровлення населення країни, а також основою для конструктивної взаємодії органів державної влади України та її суб'єктів щодо забезпечення комплексного використання природно-рекреаційних ресурсів і потенціалу рекреаційного господарства [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем розвитку і функціонування сфери рекреаційних послуг зробили такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як О. О. Бережна, Л. Ю. Горшкова, В. О. Квартальнов, Т. Д. Крисанова, Д. В. Ніколаєнко, Г. А. Папірян, В. С. Преображенський, В. І. Стафійчук, Н. М. Судова-Хом'юк та інші. У їх працях розглядається як тематика розвитку санаторно-курортної галузі у цілому, так і аналізуються окремі аспекти функціонування таких інституційно-територіальних утворень, якими є рекреаційні комплекси. Проте аналіз змісту опублікованих робіт, матеріалів наукових конференцій і дискусій, які присвячені розгляду вищезазначеної тематики, засвідчує, що є ще багато недостатньо досліджених її аспектів та проблем, які вимагають вирішення.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі поточної ситуації та визначенні можливих напрямів розвитку туристично-рекреаційного комплексу України шляхом формування стратегії дій органів державного управління України.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб проаналізувати стан і структуру рекреаційних ресурсів в Україні необхідно чітко розуміти що саме розуміють під рекреацією і рекреаційними ресурсами.

Рекреація – це поняття, що охоплює усі види відпочинку, у тому числі санаторно-курортне лікування і туризм. У повсякденному житті для короткочасного відпочинку використовуються парки і лісопарки, музеї, заклади культури, стадіони, зони відпочинку; для тривалого відпочинку – санаторії, будинки відпочинку, пансіонати, турбази, готельно-відпочинкові комплекси та різного виду засоби пересування [1].

До рекреаційних ресурсів відносяться компоненти природного середовища: клімат, ландшафт, поверхневі і підземні води, у тому числі мінеральні, рослинність і т.п., використовувані для задоволення

рекреаційних потреб – лікувально-оздоровчих, пізнавальних, спортивних. Для проведення активного відпочинку використовуються природні національні парки, окремі заповідники, території з пам'ятниками природи, історико-архітектурними та іншими визначними пам'ятками [1].

Україна, завдяки географічному положенню, має значні рекреаційні ресурси, до яких належать географічні об'єкти, що використовуються або можуть бути використані з метою відпочинку, туризму, лікування та оздоровлення населення. Рекреаційні ресурси також визначають як об'єкти і явища природного й антропогенного походження, що мають сприятливі для рекреаційної діяльності якісні та кількісні параметри та є матеріальною основою для територіальної організації оздоровлення і лікування людей, формування та спеціалізації рекреаційних центрів і забезпечують їх економічну ефективність. Рекреаційні умови — це сукупність компонентів і властивостей природного середовища, які сприяють рекреаційній діяльності (наприклад, кліматичні особливості, мінеральні джерела, біорізноманіття тощо), але при цьому не є її матеріальною базою.

Рекреаційні ресурси України — рівнинні та гірські рекреаційні ландшафти, річкові та морські пляжі, мінеральні води (понад 400 джерел), лікувальні грязі (майже 100 родовищ). Лікувальні мінеральні води різного хімічного складу є майже в усіх областях лісостепу; із 400 джерел використовують для бальнеологічних цілей і промислового розливу лише 34. Зі 104 відомих в Україні родовищ лікувальних торфових і мулових грязей нині застосовують з метою лікування лише 26. Найбільше рекреаційне навантаження характерне для берегової смуги Азово-Чорноморського узбережжя, де загальна довжина пляжів становить 1160 км, або 47 % морських берегів. До речі, цього досить, щоб одночасно оздоровити 4,1 млн осіб. В Україні діє 45 курортів загальнодержавного і міжнародного значення та 13 курортів місцевого значення, є понад 400 санаторіїв, які можуть прийняти на лікування більш як 600 тис. відпочиваючих. Разом з тим за останні роки спостерігається тенденція зменшення мережі та місткості закладів організованого відпочинку, скоротилася мережа туристичних баз, що значно звузило можливості ефективного використання рекреаційних ресурсів [2].

Загалом в Україні, де розміщені рекреаційні ресурси всіх видів, мають змогу одночасно оздоровитися майже 4,8 млн осіб. Частка потенційно рекреаційних територій у структурі земель України зображена на рис. 1.

Рис. 1. Частка потенційно рекреаційних територій у структурі земель України [3]

Територіальні рекреаційні системи (ТРС) — це складна сукупність соціальних, природних і технічних підсистем, яким властива єдина цільова функція, вони мають територіальну цілісність. Множина ТРС може бути представлена низкою типів за функціями рекреаційної діяльності [3]:

- 1) за ступенем співвідношення в організації відпочинку незміненої природи і технічних систем;
- 2) за територіальною орієнтацією.

За функцією рекреаційної діяльності, яка переважає, вирізняються такі підтипи рекреаційних систем:

- лікувальний, що формується на базі використання комплексу високоякісних природних факторів, таких як мінеральні води, лікувальні грязі, клімат; це, наприклад, курорт Сатанів, багато курортів в Українських Карпатах тощо;
- оздоровчий – такий підтип характеризується проведенням фізичних занять з тренувальним

просторової організації індустрії оздоровлення та відпочинку. Починаючи з 90-х років ХХ ст. було запропоновано декілька схем такого районування. За однією з них, наприклад, визначають чотири рекреаційних регіони: Карпатський, Кримський, Дніпровсько-Дністровський та Азово-Чорноморський, у межах яких розміщуються вісім рекреаційних районів, а серед них ще вирізняють окремі рекреаційні вузли (підрайони).

Рекреаційне природокористування визначається як самостійний вид діяльності, але він постійно поєднується з іншими видами природокористування, насамперед, лісогосподарським, сільськогосподарським і водним. Кожен із цих видів природокористування робить свій внесок у перетворення ландшафту, яке іноді збігається з цілями рекреаційного природокористування, а іноді — суперечить їм. Розвиток інших видів природокористування відбувається в межах або тісному зв'язку з територіями, де є курортно-рекреаційні ресурси. Наприклад, серйозну загрозу запасам та якості мінеральних вод і лікувальних грязей становить діяльність розташованих в їхніх басейнах підприємств із видобутку корисних копалин та промислових заготівок лісу.

Негативний вплив промисловості, сільського та лісового господарств на якість рекреаційних ресурсів і середовище курортів виявляється переважно через повітря і воду, у зв'язку з чим виникають особливі вимоги до проектування меж округів санітарної охорони курортів з потребою урахування природних закономірностей формування ресурсів. Внаслідок цих обставин варто включати у сферу охорони не лише місця розташування лікувальних засобів, але й райони, в яких вони формуються, а також компоненти природи, які, хоч і не є безпосередньо носіями лікувальних властивостей, але беруть участь у їх формуванні.

Висновки. Перспективи розвитку рекреації в Україні зумовлюються дією широкого спектра природних, історико-культурних, соціальних, економічних та політичних факторів, які мають чітко виражену регіональну специфіку. Крім цього, особливості сучасної ситуації полягають у тому, що формування високорозвинутої національної індустрії рекреації та туризму та її інтеграція в світовий ринок туристично-рекреаційних послуг пов'язані з необхідністю розв'язання гострих соціально-економічних проблем в період трансформації суспільно-економічних відносин. Зокрема при плануванні подальшого розвитку рекреаційного комплексу в основу повинна бути покладена ідея природно-історично-етнографічної рекреації, що базується на найбільш раціональному використанні територіального поєднання природних умов, ресурсів та історичних, архітектурних пам'яток краю. Отже, у нас є всі види ресурсів, що дозволяє всебічно розвивати рекреаційний комплекс. Завдяки різноманітним ресурсам рекреаційний комплекс України є багатофункціональним і перспективним напрямом розвитку соціальної сфери.

Література

1. Ромашова О. М. Економічні аспекти розвитку підприємств рекреаційного комплексу України / О. М. Ромашова // Вісник КНУТД. – 2010. – № 5 (55). – С. 175–179.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування / Бейдик О.О. – К. : ВПЦ "Київ, унт", 2001. – С. 43.
4. Коротун І.М. Природні умови та ресурси України : [навч. посіб.] / Коротун І.М., Коротун Л.К., Коротун СІ. – Рівне, 2000. – С. 141.

References

1. Romashova A. Economic aspects of recreational complex enterprises of Ukraine / OM Romashova // Bulletin KNUTD. - 2010. - № 5 (55). - S. 175-179;
2. State Statistics Committee of Ukraine [electronic resource]. - Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua>;
3. Beydyk O.O. Recreation and tourism resources of Ukraine: Methodology and methods of analysis, terminology, zoning. - K. CUP "Kyiv, UNT," 2001. - S. 43;
4. Shorty I.N., L.K. Shorty, Shorty S.I. Natural conditions and resources of Ukraine: Teach. handbook. - Exactly, 2000. - S. 141.

Надійшла 22.09.2013; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.